

مقایسه تطبیقی مولفه‌های سازنده بافت کالبد تاریخی شهر یزد؛

قبل و بعد از انجام مداخلات موضعی

(نمونه موردی: مجموعه همسایگی کویر به عنوان یک مداخله موضعی)

حسین نورمحمدزاد^۱، راضیه ایزانلو^۲

۱- عضو هیئت علمی گروه شهرسازی دانشکده هنر و معماری دانشگاه یزد

۲- کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری و منطقه ای دانشکده هنر و معماری دانشگاه یزد

Avinar14@yahoo.com

چکیده

در میان شهرهای کهن ایران زمین، نمونه ای که در شهر سازی سنتی ایران دارای اعتبار و هویت ویژه بوده و تا کنون نیز آثاری از ساختار و استخوان بندی کهن را در خود حفظ کرده، شهر یزد می باشد. این شهر، ارزشمندترین و وسیع ترین بافت کالبد تاریخی را دارد. امروزه برای حفظ این بافت، مداخله هایی در این بافت با روش های متفاوتی همچون بازسازی، بهسازی و نوسازی انجام می گیرد.

در این پژوهش سعی بر آن بود تا با استفاده از روش تطبیقی، بافت کالبد مجموعه همسایگی کویر، به عنوان یک مداخله موضعی که با استفاده از روش بازسازی انجام گرفته است؛ در دو حالت قبل از فرسوده شدن و بعد از انجام طرح با یکدیگر به صورت تطبیقی مقایسه شود.

با مقایسه تطبیقی بافت کالبد مجموعه همسایگی کویر در دو حالت قبل از فرسودگی و بعد از انجام طرح مجموعه ۶۱ واحدی می توان گفت مولفه های دهگانه سازنده پدیده ها (زمان، مکان، منبع، الگو، وسیله، کمیت، کیفیت، روش، فاعل و عامل) در گذر زمان از بین نمی روند بلکه نوع آن ها تغییر پیدا می کند و گاهی نیز تغییر در صفات، خصوصیات و ویژگی های مولفه های سازنده ایجاد می شود.

واژگان کلیدی: بافت کالبد، مولفه، مداخله، یزد، مجموعه همسایگی کویر

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

مقدمه

وسعت بافت‌های تاریخی شهرهای ایران قابل توجه است اما سابقه پرداختن به این موضوع چندان طولانی نبوده و حتی از کشورهای در حال توسعه نیز عقب تر می‌باشد؛ همین امر ضرورت بازنگری و بررسی بیشتر و عمیق تر این موضوع را در همه حال نشان می‌دهد. نواحی کهن شهری که در زمان شکل‌گیری، فضایی پاسخگو به سلسله مراتب نیازهای ساکنان خود بوده-اند، در پی تحولات فن شناختی و تغییر در نیازهای زیستی، اجتماعی و اقتصادی اکنون فاقد عملکرد قوی‌اند. این نواحی زمانی محل و کانون ثروت و قدرت شهرها بودند؛ اما با بی توجهی به آن‌ها روز به روز این نواحی پویایی خود را از دست می‌دهند. به طور کلی قبل از هرگونه ساخت و ساز در یک بافت تاریخی باید به دنبال یک استراتژی برای یک مداخله هدفمند در آن بافت بود.

بافت کالبد تاریخی شهر یزد یکی از یادگارهای مهم معماری سنتی کشورمان محسوب می‌شود و از ارزش‌های منحصر به فرد تاریخی و فرهنگی برخوردار است (کلانتری و پوراحمد، ۱۳۸۴ : ۷۸)؛ که تجربه‌هایی متفاوت در زمینه مداخله را در خود جای داده‌است. مجموعه همسایگی کویر که توسط شرکت تعاونی مسکن کاشی کویر و با همکاری شرکت انبوه‌سازی پردیس پارس ایستایس و شرکت مهندسین مشاور شبستان و با مشارکت بانک مسکن در شهر یزد و در محدوده تاریخی یزد، در سال ۸۵ شروع و در سال ۹۰ به بهره‌برداری رسید (شرکت عمران مسکن سازان شهر یزد، ۱۳۹۰ : ۱۹) یکی از این مداخلاتی است که بافت کالبد محله نظر کرده را تغییر داده‌است. در مورد این مداخله سوال‌های زیر به ذهن می‌رسد:

- مولفه‌های سازنده بافت کالبد محدوده مطالعاتی در دو دوره قبل و بعد از انجام طرح چه تغییراتی داشته است؟
- اجزای بافت کالبد محدوده طرح مجموعه همسایگی کویر بعد از اجرای این طرح چه تغییراتی داشته است؟

با پاسخ به سوال‌های فوق در پژوهش حاضر سعی شده بین وضعیت کنونی و وضعیت قبلی (قبل از فرسودگی) محدوده طرح مجموعه همسایگی کویر به صورت تطبیقی، مقایسه انجام گیرد.

اهمیت و ضرورت پژوهش

منظور از شناخت گذشته، تطبیق و مقایسه آن با حال حاضر، بازگشت به گذشته نیست؛ بازگشت به گذشته اساساً منتفی بوده و هرنوع تاکید در این باره، جز به تقلید و صحنه‌آرایی منجر نخواهد شد؛ لکن، شناخت و آگاهی از روند تحولات در گذشته برای انجام اقدامات در آینده سودمند خواهد بود.

مداخله یک بار برای همیشه رخ نمی‌دهد؛ بلکه امری است مداوم که در نهایت می‌بایست به سیستمی خودجوش تبدیل شود؛ این امر آنی و سریع نیست بلکه فرآیندی حساس و پیچیده است که نیاز به طراحی برنامه‌های هدفمند کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت دارد. لزوم مداخله هدفمند در بافت تاریخی شهرها، بررسی مداخلات فعلی آن‌ها را ضروری ساخته است. به همین دلیل در این مقاله سعی شده بافت کالبد محدوده همسایگی کویر به عنوان یک مداخله موضعی در قبل (قبل از فرسودگی) و بعد از اجرای این طرح، با هم به صورت تطبیقی مقایسه شود.

برای انجام مقایسه تطبیقی ضروری است مولفه‌های سازنده و اجزای تشکیل دهنده بافت کالبد این محدوده را در دوره‌های مختلف و در مرتبه‌های مختلف با هم مقایسه کرد. به همین منظور، مقایسه مولفه‌های سازنده و اجزای تشکیل دهنده بافت کالبد این محدوده در دو دوره قبل (قبل از فرسودگی این بافت) و بعد از انجام طرح این مجموعه در سه مرتبه در این مقاله در نظر گرفته شده است.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ادبیات موضوع

سطح و رویه‌ی هر شی و هر شکلی دارای ظاهر خاصی است که به آن بافت گفته می‌شود. به عبارت دیگر کیفیت لایه‌ی سطحی پدیده‌ها را بافت می‌گویند (محمدی و همکاران، ۱۳۹۲: ۷۸). مفهوم بافت در شهر و شهرسازی نیز مطرح می‌باشد؛ منظور از بافت شهری سنتزی است از تمام اجزای کالبدی؛ بافت شهری یک کل ارگانیک است که در سطوح و وضوح متمایز قابل مشاهده است در کلی‌ترین سطح، بافت را می‌توان سازمان خیابان‌ها و بلوک‌ها توصیف کرد (Kropf, 1996: 14). بافت شهری ترکیب درهم رفته شده‌ای است که عوامل زیادی در آن دخالت دارد. ارگانیزم آن منعکس کننده‌ی تمایلات سیاسی، اجتماعی و در عین حال نیازهای مادی و تکنیکی است (توسلی، ۱۳۶۰: ۱۴۰) و از تار و پودهای تشکیل دهنده یک واحد یکپارچه‌ای است که با کم و زیاد شدن یکی از این تار و پودها، یکپارچگی و وحدت و شکل خود را از دست داده و به شکل ناموزون در آمده و حتی می‌تواند به فروپاشی کل مجموعه منجر شود (عمرانی و اسمعیلی، ۱۳۸۵: ۱۱۳)؛ و بافت در شهرسازی عبارتست از مفهوم فضایی ارگانیک و هم‌پیوند که در طول دوران حیات شهری در داخل محدوده شهر یا حاشیه آن در پیوند با شهر شکل گرفته باشد. بافت می‌تواند از بناها، راه‌ها، فضاها، تأسیسات و تجهیزات شهری و یا ترکیبی از آن‌ها تشکیل شده باشد (شفایی، ۱۳۸۴: ۶).

بافت از اجزایی شکل گرفته که با یکدیگر رابطه دارند. تار، پود، بند و شبکه اجزای بافت هستند. با استفاده از ماده زمینه‌ای، اجزا به یکدیگر چسبیده‌اند. در مواردی نیز این اجزا با تنیده شدن درهم، بافت را به وجود آوردند (بهزادفر و نورمحمد زاد، ۱۳۹۱: ۲۷). بافت‌های شهری‌ای که در کشور ما به دوره‌های تاریخی ماقبل دوران پهلوی باز می‌گردد را می‌توان در زمره بافت‌های تاریخی قلمداد نمود (مسعود و بیگ زاده، ۱۳۹۲: ۲۷). بافت تاریخی شهرها دارای مشخصاتی چون قدمت تاریخی، بافت فشرده و درهم تنیده می‌باشد (دیناری، ۱۳۸۴: ۸۵).

در سیر تکاملی مداخله در بافت‌های تاریخی، صاحب نظران بسیاری نقش موثر داشته‌اند که از آن جمله می‌توان به اوژن ویوله لودوک، جان راسکین، لوکا بلترامی، کامیلو سیت و کامیلو بویی تو اشاره کرد (حیبی و مقصودی، ۱۳۸۱: ۳۵-۴۰).

اوژن ویوله لودوک (۱۸۹۶-۱۸۱۴)، همراه با لزوم پاکسازی، بازسازی و زیباسازی اطراف بناهای تاریخی و یادمانی، به حفظ تک بناهای با ارزش به شیوه‌ای موزه‌ای معتقد بود. پس از وی، جان راسکین (۱۹۰۰-۱۸۱۸)، نوسازی و مرمت محتاطانه تاریخی را با دیدی کاملاً فرهنگ‌گرا مطرح می‌سازد. لوکا بلترامی (۱۹۳۳-۱۸۵۴) نیز با همین دیدگاه، بهسازی اصیل بنا به شکل اولیه‌اش را پیشنهاد می‌دهد، اما کامیلوسیت (۱۹۰۳-۱۸۴۳)، با اعتقاد به مرمت تاریخی، تعلق و ارزش-پذیری بنا را از محیط دانسته، مخالف حذف عناصر محیطی و تخریب بافت است. پس از وی، کامیلو بویی تو (۱۹۱۴-۱۸۳۹) برای اولین بار، نظریه معاصر سازی بافت‌ها را با تزریق محتوای جدید در اشکال قدیم مطرح می‌نماید (عزیزی، ۱۳۷۹: ۳۹).

مداخله می‌تواند به روش‌های مختلفی صورت پذیرد. یکی از این روش‌ها روش بازسازی است. بازسازی به معنای از نو ساختن است؛ بازسازی زمانی صورت می‌گیرد که در بنا، مجموعه یا فضای شهری، فرسودگی به صورت کامل ایجاد شده باشد. فرسودگی کامل معمولاً بر اثر فرسودگی (نسبی یا کامل) فعالیت و کالبد، توأمان صورت می‌پذیرد. این امر معمولاً برای ایجاد حیات جدید در سازمان فضایی فرسوده (بنا، مجموعه، بافت) به کار می‌رود. امروزه آنچه از بازسازی مراد می‌شود، ایجاد فضای شهری معاصر یا سازمان فضایی جدید و موزونی است که بتواند گفت‌وگوی خلاق بین گذشته و آینده را نشان دهد؛ به عبارت دیگر بازسازی، به مجموعه اقداماتی اطلاق می‌شود که پس از تخریب بیش از نیمی از اثر، مجدداً اثری با چهره‌های جدید و یا کاملاً منطبق با

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

اصل خویش ساخته می‌شود؛ معمولا عمل بازسازی را به هنگام آتش‌سوزی، زمین لرزه و یا جنگ به کار می‌برند (حبیبی و مقصودی، ۱۳۸۱: ۲۱). روشی که در مداخله ساخت مجموعه همسایگی کویر نیز به کار گرفته شده‌است نیز روش بازسازی است که در ادامه تغییراتی که این مداخله در بافت کالبد این محدوده ایجاد کرده است مورد بررسی قرار می‌گیرد.

سابقه پژوهش

گام‌های نخستین در خصوص احیای بافت قدیم شهرها را باید در اروپای غربی، به ویژه در کشورهای فرانسه و انگلیس، به دلیل آغاز انقلاب صنعتی در آنها (دوره ی ۱۷۶۰-۱۸۳۰) و گسترش شهرنشینی پس از آن جستجو کرد که به سابقه زیاد شهرها در اینگونه کشورها، نسبت به کشورهای دیگر منجر شد. در واقع جنبش احیای مراکز شهری بیش از ۱۵۰ سال در این کشورها سابقه دارد (رهنما، ۱۳۸۸: ۱۸۰).

در ایران تجارب مدیریت شهری و برنامه ریزی احیای ناحیه تاریخی شهرها به فاصله زمانی ۱۳۰۰ تاکنون بر می‌گردد که طی این سال‌ها دارای فراز و نشیب‌هایی بوده‌است. در دهه ۱۳۵۰ با برگزاری سمینارها و ارائه کتب و مقالات علمی نقش و اهمیت ناحیه تاریخی شهرها بیشتر شد. با پیروزی انقلاب اسلامی و اجرای طرح‌های تحقیقاتی، چاپ کتب و مقالات علمی، برگزاری سمینارها و غیره فعالیت‌ها در این زمینه سرعت گرفت (حائری، ۱۳۶۸: ۲۷) به دنبال تغییر و تحولات بنیادی که در فاصله سال‌های ۱۲۸۵ با وقوع انقلاب مشروطه تا پایان جنگ جهانی اول روی داد، دولت ایران وظایف و نقش‌های جدید و متعددی را عهده‌دار شد. در چارچوب این تغییر و تحولات مداخله در روند رشد و توسعه شهرها نیز در حوزه وظایف دولت قرار گرفت. این مداخله ابتدا با وضع قوانین مقرراتی در زمینه ایجاد شهرداری‌ها (۱۳۰۹) آغاز شد که هم زمان با شروع فعالیت‌های مربوط به مدرنیسم، نوسازی و دگرگونی چهره بافت‌های قدیمی در سال ۱۳۱۰ رخ نمود. عمده‌ترین اقداماتی که در این زمینه به ویژه در شهرهای بزرگ و تهران آغاز شد؛ احداث خیابان‌ها، میدان‌های وسیع در قلب شهر و محله‌های قدیمی آن، احداث خیابان‌های صلیبی و کمربندی، تخریب محله‌ها و بازسازی ساختمان‌ها، به ویژه در بدنه خیابان‌های شهر بود. همچنین در این دوره توجه خاصی به بناهای با ارزش و ملحقات با ارزش ابنیه و بافت‌های تاریخی معطوف شده بود (پوراحمد و شمعی، ۱۳۸۳: ۱۸۶) اولین اقدام صورت گرفته در بافت تاریخی شهر یزد مربوط به سال ۱۳۴۸ توسط آقای توسلی می‌باشد (رهنما، ۱۳۷۵) بعد از آن مداخلات بسیاری در بافت تاریخی این شهر انجام گرفت که از جمله آن‌ها می‌توان به طرح‌های تجمیع اشاره کرد که اجرای طرح مجموعه‌های مسکونی نفت و خاتم از این دست مداخلات هستند؛ طرح‌های اجرا شده در شهر یزد را می‌توان به نوعی طرح‌های باز تنظیم زمین، کالبد و فضا نامید که از بسیاری جهات مشابه طرح‌های نوزایی شهری است که در راستای جنبش باز اصالت‌بخشی در بافت‌های مرکزی و بعضا تاریخی در بسیاری از شهرهای دنیا مطرح شده‌اند (عزیزی و آراسته، ۱۳۸۹).

روش پژوهش

با توجه به ماهیت پژوهش، در مراحل مختلف، روش‌های مختلفی به کار گرفته شده‌است. در مراحل نخستین از روش توصیفی برای بررسی منابع موجود و مرور بر ادبیات موضوع استفاده شده است و در بخش جمع‌آوری اطلاعات از روش پیمایشی و در نهایت، روش تطبیقی برای مقایسه تطبیقی بین مولفه‌های سازنده بافت کالبد تاریخی در دو دوره به کار گرفته شده است.

معرفی محدوده مورد مطالعه

محدوده مورد مطالعه مجموعه همسایگی کویر یزد در بافت کالبد تاریخی شهر یزد می‌باشد؛ مجموعه ۶۱ واحدی همسایگی کویر توسط شرکت تعاون مسکن کاشی کویر و با همکاری شرکت انبوه‌سازی پردیس پارس ایساتیس و شرکت مهندسین مشاور شبستان و با مشارکت بانک مسکن، در سال ۱۳۹۰ و در محله نظر کرده ساخته شده است (شرکت عمران مسکن سازان

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

شهر یزد: ۱۳۹۰). با توجه به همجواری این محله با محله های زرتشتی نشین و لرد آسیاب، قدمت این محله به قرن ۹ و اواخر قرن ۱۰ ه.ق باز می گردد. از عناصر شاخص تاریخی آن می توان به مسجد غریب و حسینیه نظرکرده اشاره نمود (زنگی آبادی و موید فر، ۱۳۹۱: ۳۰۱)

تصویر شماره ۱: موقعیت مجموعه همسایگی کویر (نگارندگان)

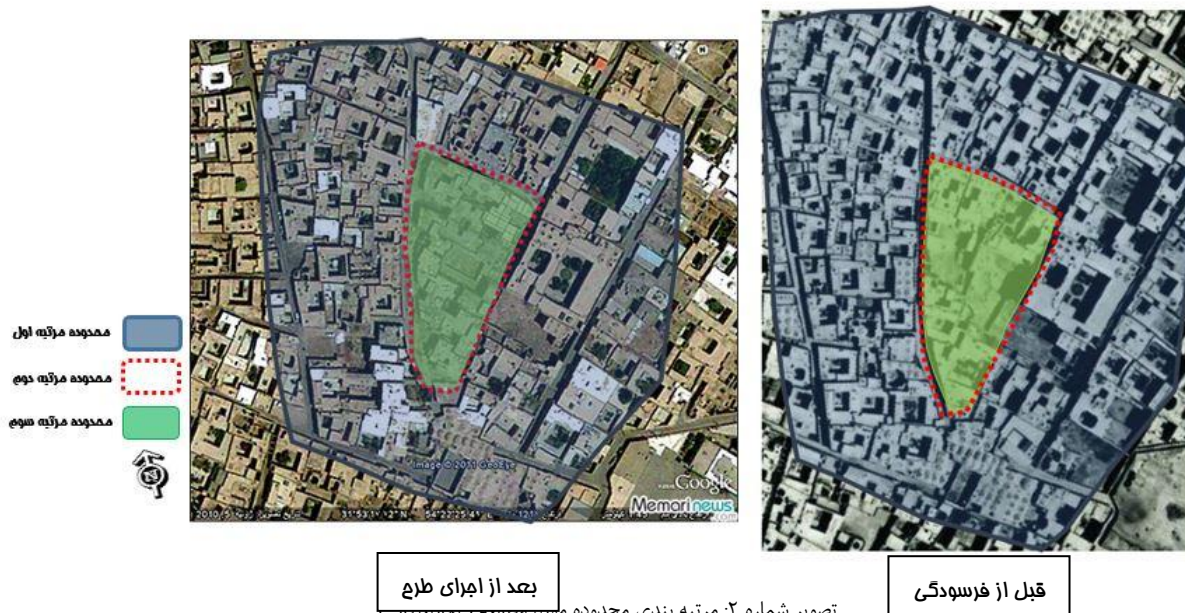
یافته های پژوهش

مقایسه تطبیقی نوعی روش بررسی است که پدیده ها را در کنار هم می نهد و به منظور یافتن نقاط افتراق و تشابه آن ها را تجزیه و تحلیل می کند و به منظور یافتن تشابهات و تفاوت های بین دو چیز یا چند چیز انجام می گیرد. تفاوت ها و تشابهات بین دو پدیده را باید در تفاوت ها و تشابهات مولفه های سازنده، صفات، خصوصیات و ویژگی های آن ها جستجو کرد. مولفه ها چیزهایی هستند که پدیده ها را می سازند. هر پدیده ای که وجود دارد دارای کم و کیفی است (مولفه کمیت و کیفیت) و در زمانی مشخص (مولفه زمان)، در مکانی معین (مولفه مکان)، توسط فاعل یا فاعلینی (مولفه فاعل)، تحت تاثیر عامل یا عواملی (مولفه عامل)، با استفاده از منابعی (مولفه منبع) و با وسیله، الگو و روشی خاص (مولفه وسیله، الگو و روش) ساخته شده یا به وجود آمده است.

در ادامه برای انجام عمل مقایسه تطبیقی بافت کالبد مجموعه همسایگی کویر با تکیه بر اصل سلسله مراتب حاکم بر سیستم بافت کالبد تاریخی شهر یزد، مولفه های سازنده آن را در سه مرتبه و در دو دوره مقایسه می کنیم. مرتبه اول، مجموعه همسایگی کویر و بافت پیرامون آن که بدون واسطه با این مجموعه رابطه دارند، مرتبه دوم، خود مجموعه همسایگی کویر و مرتبه سوم، اجزای تشکیل دهنده مجموعه همسایگی کویر را در بر می گیرد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

بعد از اجرای طرح

قبل از فرسودگی

تصویر شماره ۲: مرتبه بندی محدوده مورد مطالعه (مختصات)

- مقایسه مولفه های سازنده بافت کالبد محدوده مطالعاتی در مرتبه اول

مولفه	قبل از فرسودگی	منبع	بعد از اجرای طرح	منبع
زمان	تا سال ۱۳۳۵	با توجه به عکس هوایی موجود از سال ۱۳۳۵	قدمتی شصت، هفتاد ساله داشتن	(حبیبی و دیگران، ۱۳۹۱)
			قدمت صد ساله یا بیشتر داشتن	(طالبیان، ۱۳۸۳)
			قبل از سال ۱۳۰۰ شکل گرفته باشد	(شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، ۱۳۸۳)
مکان	محلّه نظر کرده	برداشت های میدانی	قسمتی از آن سال ۱۳۹۰ شکل گرفته	(عمران و مسکن سازان: ۱۳۹۰)
			محلّه نظر کرده	برداشت های میدانی
			مصالح (خشت و گل و کاه گل و ...)	برداشت های میدانی
منبع	بناها و ساختمانها	برداشت های میدانی	مصالح مدرن	(شرکت عمران مسکن سازان شهر یزد: ۱۳۹۰)
			بناها و مجموعه‌های با ارزش	(هاز، ۱۳۸۷)
			بناهای تاریخی	(منصوری، ۱۳۸۳)
روش	رشد ارگانیک و غیر ارگانیک	(تقوایی و سرایی، ۱۳۸۵)	طراحی	(شرکت عمران مسکن سازان شهر یزد: ۱۳۹۰)
			الگو برداری	
			ساختن	
الگو	درونگرایی و حیاط مرکزی	(هاشمی و روشنی، ۱۳۹۲)	رشد ارگانیک و غیر ارگانیک	(تقوایی و سرایی، ۱۳۸۵)
			برنامه ریزی کردن	
			حیاط مرکزی	برداشت های میدانی
وسيله	ابزار سنتی ساخت و ساز (بیل و کلنگ و ...)	برداشت های میدانی	ماشین آلات مدرن ساخت و ساز	(شرکت عمران مسکن سازان شهر یزد: ۱۳۹۰)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

برداشت های میدانی	ابزار سنتی ساخت و ساز (بیل و کلنگ و ...)			
برداشت های میدانی	ساکنین	برداشت های میدانی	ساکنین	فاعل
(شرکت عمران مسکن سازان شهر یزد: ۱۳۹۰)	شرکت انبوه سازی پردیس پارس			
	ایستاتیس			
	شرکت تعاونی مسکن کاشی کوبر			
	مهندسين مشاور شبستان			
(درمان، ۱۳۸۴)	نشأت گرفته از ارگانيسم زندگي	(درمان، ۱۳۸۴)	نشأت گرفته از ارگانيسم زندگي	عامل
(اميني، ۱۳۸۷)	مردم و فعاليت هایشان	(اميني، ۱۳۸۷)	مردم و فعاليت هایشان	
(رهنمائي، شاه حسيني، ۱۳۸۳)	شرایط آب و هوایی	(رهنمائي، شاه حسيني، ۱۳۸۳)	شرایط آب و هوایی	
برداشت های میدانی	تراکم یک یا دو طبقه	برداشت های میدانی	تراکم یک یا دو طبقه	کمیت
(حبیبی و دیگران، ۱۳۹۱)	دارای ارزش ملی بودن	(رهنمائي، شاه حسيني، ۱۳۸۳)	دارای بافت متراکم	کیفیت
(مهندسين مشاور جبارنيا، ۱۳۷۱)	دارای ارزش هویتی بودن	(هاشمی و روشنی، ۱۳۹۲)	دارای معابر پر پیچ و خم	
برداشت های میدانی	مسکونی			
(رهنمائي، شاه حسيني، ۱۳۸۳)	دارای بافت متراکم			
(شرکت عمران مسکن سازان شهر یزد: ۱۳۹۰)	رفاهی			
(هاشمی و روشنی، ۱۳۹۲)	دارای معابر پر پیچ و خم			

جدول شماره ۱: مولفه های سازنده بافت کالبد محدوده مطالعاتی قبل از فرسودگی و بعد از انجام طرح مجموعه همسایگی کویر در مرتبه اول (نگارندگان)

- مقایسه مولفه های سازنده بافت کالبد محدوده مطالعاتی در مرتبه دوم

مولفه	قبل از فرسودگی	منبع	بعد از اجرای طرح	منبع
زمان	تا سال ۱۳۳۵	با توجه به عکس هوایی موجود از سال ۱۳۳۵	سال ۱۳۹۰	
مکان	محل نظر کرده	برداشت های میدانی	محل نظر کرده	(شرکت عمران مسکن سازان شهر یزد: ۱۳۹۰)
منبع	مصالح (خشت، گل، کاهگل و ...)		مصالح مدرن	
روش	ساختن		الگو برداری	
		(تقوایی و سرایی، ۱۳۸۵)	طراحی	
			برنامه ریزی کردن	
الگو	حیاط مرکزی	با توجه به عکس هوایی موجود از سال ۱۳۳۵	حیاط مرکزی	برداشت میدانی
وسیله	ابزار سنتی ساخت و ساز (بیل و کلنگ و ...)	برداشت های میدانی	ماشین آلات مدرن ساخت و ساز	(شرکت عمران مسکن)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

سازان شهر یزد: (۱۳۹۰)	شرکت انبوه سازی پردیس پارس ایستاتیس		ساکنین	فاعل
	شرکت تعاونی مسکن کاشی کویر			
	مهندسین مشاور شیستان			
برداشت های میدانی	فرسوده شدن بافت	(پورمحمدی و دیگران، ۱۳۹۱)	نیاز به اسکان	عامل
شرکت عمران مسکن سازان شهر یزد: (۱۳۹۰)	جلوگیری از متروکه شدن بافت	برداشت های میدانی	تراکم یک یا دو طبقه	کمیت
	۶۱ واحد مسکونی			
	۴ طبقه		مسکونی	کفیت
	مسکونی			
رفاهی				

جدول شماره ۲: مولفه های سازنده بافت کالبد محدوده مطالعاتی قبل از فرسودگی و بعد از انجام طرح مجموعه همسایگی کویر در مرتبه دوم (نگارندگان)

- مقایسه مولفه های سازنده بافت کالبد محدوده مطالعاتی در مرتبه سوم

منبع	بعد از اجرای طرح	منبع	قبل از فرسودگی	مولفه
(شرکت عمران مسکن سازان شهر یزد: ۱۳۹۰)	سال ۱۳۹۰	با توجه به عکس هوایی موجود از سال ۱۳۳۵	تا سال ۱۳۳۵	زمان
برداشت های میدانی	محله نظر کرده (مجموعه همسایگی کویر)	برداشت های میدانی	محله نظر کرده (مجموعه همسایگی کویر)	مکان
	در و پنجره های مدرن		درب و پنجره چوبی	منبع
	تاسیسات مدرن		مصالح بومی	
	مصالح مدرن		تولید کردن	
	مصالح سنتی (کاهگل و ...)		طراحی کردن	
	تولید کردن		ساختن	
	طراحی کردن		معماری سنتی	الگو
	ساختن		ابزار های سنتی (تیشه، شاغول، چکش و ...)	وسيله
	الگوی معماری مدرن در بعضی از اجزای مجموعه همسایگی کویر (درب و پنجره- های مدرن و ...)		معمار، گچکار و ...	فاعل
	الگوی معماری سنتی در نماسازی دستگاه های ساخت و ساز		شرایط آب و هوایی	(مسائلی، ۱۳۹۰)
معمار، گچکار و ...	اقلیم			
شرایط آب و هوایی	فرهنگ			
(مسائلی، ۱۳۹۰)	ابعاد	برداشت های میدانی	ابعاد	کمیت
برداشت های میدانی	تعداد	برداشت های میدانی	تعداد	کفیت
	مدرن بودن		جنس چوبی داشتن	

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

	استقامت داشتن		سنتی بودن
	جنس فلزی داشتن و ...		بومی بودن
			استقامت نداشتن

جدول شماره ۳: مولفه‌های سازنده بافت کالبد محدوده مطالعاتی قبل از فرسودگی و بعد از انجام طرح مجموعه همسایگی کویر در مرتبه سوم (نگارندگان)

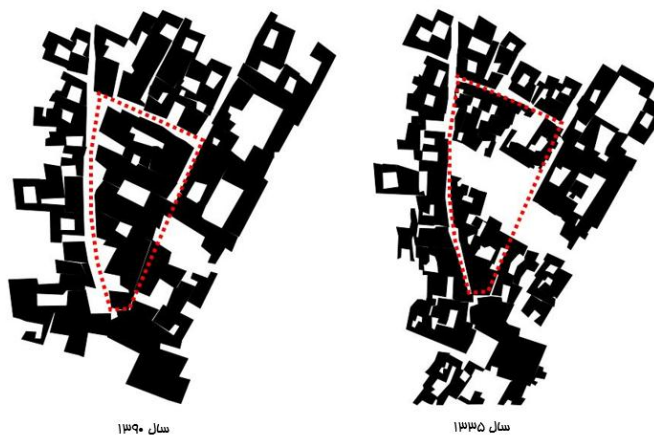
- مقایسه اجزای بافت کالبد در دو دوره قبل از فرسودگی بافت کالبد مجموعه همسایگی کویر و بعد از انجام طرح

بعد از انجام مقایسه بین مولفه‌های سازنده بافت کالبد در سه مرتبه کلان، میانه و خرد، اجزای بافت کالبد در دو دوره باهم مقایسه می‌شود.

تصویر شماره ۳: موقعیت قرار گیری محدوده مجموعه همسایگی کویر در بافت کالبد محله نظر کرده در دو سال ۱۳۳۵ و ۱۳۹۰ (نگارندگان)

با مقایسه اجزای بافت کالبد محدوده مورد مطالعه در عکس‌های هوایی دو سال ۱۳۳۵ و ۱۳۹۰ می‌توان در یافت که در بعضی قسمت‌های بافت کالبد، پودهای جدیدی شکل گرفته‌اند؛ (فضاهای خالی به فضاهای پر تبدیل شده‌اند) و در بعضی محدوده‌ها، پودهایی که در عکس هوایی سال ۱۳۳۵ وجود داشته‌اند؛ در عکس هوایی سال ۱۳۹۰ وجود ندارند و از بین رفته‌اند.

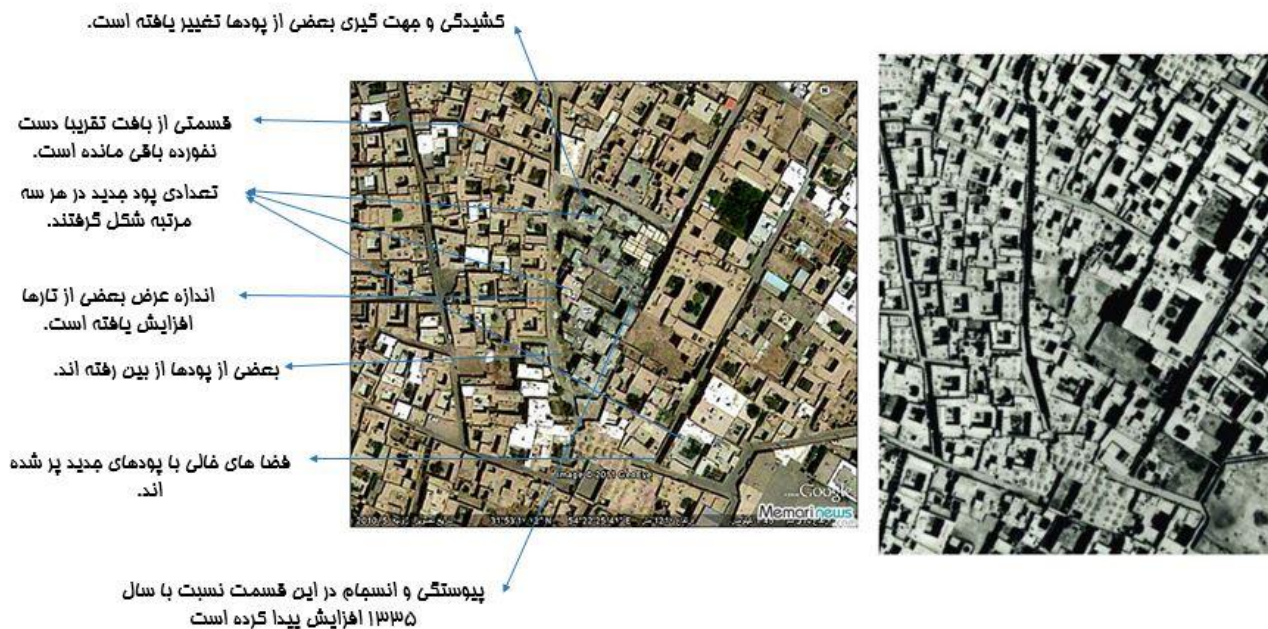

تصویر شماره ۴: نمایش فضاهای پر و خالی در بافت کالبد محدوده مطالعاتی در دو سال ۱۳۳۵ و ۱۳۹۰ (نگارندگان)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

در کنار ایجاد و از بین رفتن بعضی از پودها، تارها و بندهای جدیدی شکل گرفته‌اند و یا از بین رفته‌اند. در بعضی محدوده‌ها تارها شکل نگرفته یا از بین نرفته‌اند بلکه بعضی از وجوه آن‌ها مثل اندازه عرض آن‌ها تغییر پیدا کرده‌است.

تصویر شماره ۵: مقایسه اجزای بافت کالبد محدوده مجموعه همسایگی کویر در دو سال ۱۳۳۵ و ۱۳۹۰ (نگارندگان)

بعضی از محدوده‌ها -
 نخورده باقی مانده‌اند و بافت کالبد آن‌ها حفظ شده است. الگوی حیاط مرکزی در بافت به چشم می‌خورد و در قسمت‌هایی با ساخت‌وسازهای جدید سعی شده است انسجام و پیوستگی بافت افزایش پیدا کند؛ ساخت ارگانیک نیز در شبکه بافت کالبد هر دو دوره مشهود است.

جمع‌بندی

با بررسی‌هایی که در مورد مولفه‌های سازنده بافت کالبد مجموعه همسایگی کویر در هر سه مرتبه انجام گرفت می‌توان دریافت که در هر سه مرتبه با گذشت زمان و ساختن مجموعه همسایگی کویر به عنوان یک مداخله موضعی با روش بازسازی بسیاری از مولفه‌های سازنده بافت کالبد تغییر پیدا کرده‌اند و بازسازی به صورت موبه‌مو انجام نگرفته است. به طور مثال، در مرتبه دوم عاملی که باعث به وجود آمدن بافت محدوده مجموعه همسایگی کویر بوده در دو دوره حال و گذشته کاملاً تغییر پیدا کرده است. تعدادی از مولفه‌ها در دو دوره تغییر چندانی نداشته‌اند؛ مثل مولفه الگو در مرتبه دوم که در هر دو دوره سعی شده است الگوی حیاط مرکزی حفظ شود. در بعضی موارد نیز، صفات، خصوصیات و ویژگی‌های (وجوه) مولفه‌ها تغییر پیدا کرده‌اند. مثل مصالح که در هر دو دوره به عنوان مولفه منبع ذکر شده است در حالی که برای انجام طرح از مصالح مدرن، مقاوم و ... استفاده شده در حالی که در گذشته مصالح، سنتی، بومی و کم استقامت بودند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

در یک جمع‌بندی نهایی می‌توان گفت هر پدیده‌ای دارای مولفه‌های سازنده‌ای است که در گذشت زمان از بین نمی‌روند بلکه ممکن است تغییر پیدا کنند و این تغییر گاهی متوجه وجوه (صفات، خصوصیات و ویژگی‌ها) مولفه‌های سازنده پدیده‌ها می‌باشد.

منابع

- امینی، الهام. ۱۳۸۷. تجزیه بافت شهری و تحلیل عوامل فرسودگی آن در ایران از دیدگاه شهرسازی. اولین همایش بهسازی و نوسازی بافت های فسوده شهری.
- بهزادفر، مصطفی، نورمحمدزاد، حسین. ۱۳۹۱. بافت شناسی بافت کالبد تاریخی شهر یزد با نگرش سیستمی. فصلنامه مدیریت شهری. شماره ۲۹. صص ۲۳-۴۸.
- پور احمد، احمد، شماعی، علی. ۱۳۸۳. تحلیلی بر سیاست ها و برنامه های بهسازی و نوسازی شهری در برنامه های توسعه کشور. فصلنامه پژوهش های جغرافیایی. شماره ۴۹.
- پورجعفر، محمدرضا. ۱۳۸۸. مبانی بهسازی و نوسازی بافت قدیم شهرها. انتشارات پیام.
- پور محمدی، محمدرضا، صدرموسوی، میرستار، عابدینی، اصغر. ۱۳۹۱. تحلیلی بر سیاست های تامین مسکن دولت با تاکید بر برنامه های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی. فصلنامه مطالعات شهری. شماره سوم. تابستان ۱۳۹۱.
- تقوایی، مسعود، سرایی، محمد حسین. ۱۳۸۵. گسترش افقی شهر و ظرفیت های موجود زمین (مورد: شهر یزد). پژوهش های جغرافیایی. شماره ۵۵. بهار ۱۳۸۵. ۱۳۳-۱۵۲.
- توسلی، محمود. ۱۳۶۰. ساخت شهر و معابر در اقلیم گرم و خشک ایران. دانشکده هنرهای زیبا. دانشگاه تهران.
- حائری، محمدرضا. ۱۳۶۸. طراحی از کالبد شهر ایرانی، بررسی گونه شناسانه بافت شهری در قرن چهاردهم هجری. خلاصه مقالات تداوم حیات در بافت قدیمی شهر های ایران. تهران.
- حبیبی، سید محسن، مقصودی، ملیحه. ۱۳۸۱. مرمت شهری. انتشارات دانشگاه تهران. تهران.
- حبیبی، کیومرث، پور احمد، احمد، مشکینی، ابوالفضل. ۱۳۹۱. بهسازی و نوسازی بافت های کهن شهری. نشر انتخاب. تهران.
- درمان، هدیه . ۱۳۸۴. نگاهی به آنچه باید در شهرها دوباره ساخته شود؛ چرا بافت های شهری فرسوده می شوند؟. روزنامه همشهری، شماره ۳۷۶۹.
- دیناری، احمد. ۱۳۸۴. گردشگری شهری در ایران و جهان. انتشارات واژگان خرد. مشهد.
- رهنما، محمد رحیم. ۱۳۷۵. احیا بافت قدیم و توسعه شهری، نمونه بافت های مسکونی مرکزی مشهد. رساله دکتری دانشگاه تربیت مدرس.
- رهنما، محمد رحیم. ۱۳۸۸. برنامه ریزی مناطق مرکزی شهرها (اصول، مبانی، تئوریها، تجربیات و تکنیکها). دانشگاه فردوسی مشهد.
- رهنمایی، محمد تقی، شاه حسینی، پروانه. ۱۳۸۳. فرآیند برنامه ریزی شهری. انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. چاپ اول. تهران.
- زنگی آبادی، علی، مویدفر، سعیده. ۱۳۹۱. رویکرد بازآفرینی شهری در بافت فرسوده: برزن شش بادگیری شهر یزد. مجله معماری و شهرسازی آرمان شهر. شماره نهم. پاییز و زمستان ۱۳۹۱.
- شرکت عمران مسکن سازان شهر یزد، ۱۳۹۰. مستند سازی پروژه های مجموعه مسکونی ۶۱ واحدی نظرکرده و مجموعه مسکونی ۲۲ واحدی شیخداد در شهر یزد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

- شفایی، سپیده و مهندسان مشاور شاران. ۱۳۸۴. راهنمای شناسایی و مداخله در بافتهای فرسوده، شرکت ایده پردازان فن و هنر.
- شورای عالی شهرسازی و معماری ایران. ۱۳۸۳. تعاریف مصوب شورا. دبیر خانه شورا. تهران.
- طالبیان، محمد حسین. ۱۳۸۳. میزگرد بحران بافت های تاریخی و فرسوده شهری. ویژه نامه حفظ و احیای بافت تاریخی شهر ها. ضمیمه شماره ۶۱ شهرداری ها.
- عزیزی، محمد مهدی. ۱۳۷۹. سیر تحول سیاست های مداخله در بافت های کهن شهری در ایران. مجله هنرهای زیبا. شماره ۷. تهران.
- عزیزی، محمد مهدی، آراسته، مجتبی. ۱۳۸۹. ارزیابی موفقیت طرح های تجمیع در بافت تاریخی شهر یزد نمونه موردی مجموعه های مسکونی نفت و خاتم. فصلنامه مطالعات و پژوهش های شهری و منطقه ای. سال دوم. شماره پنجم. ۱-۲۸.
- عمرانی، بهروز، اسمعیلی سنگری، حسین. ۱۳۸۵. بافت تاریخی شهر تبریز. چاپ اول. نشر سمیرا. تهران.
- کلانتری، حسین، پور احمد، احمد. ۱۳۸۴. فنون و تجارب برنامه ریزی مرمت بافت تاریخی شهرها. انتشارات جهاد دانشگاهی. تهران.
- کلانتری خلیل آباد، حسین، پوراحمد، احمد. ۱۳۸۴. مدیریت و برنامه ریزی احیا ناحیه تاریخی شهر یزد. پژوهش های جغرافیایی. شماره ۵۴. صص ۷۷-۹۲.
- محمدی، محمد رضا، قاسمی، عفت، رضایی، معصومه، پورغلامی، مریم. ۱۳۹۲. طراحی امور گرافیکی با رایانه. چاپ اول. شرکت چاپ و نشر کتاب های درسی ایران.
- مسائلی، صدیقه. ۱۳۹۰. مسکن خرمشهر از الگوی بومی تا ضوابط طراحی. نشریه هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی. شماره ۴۵. بهار ۱۳۹۰. ۶۱-۷۴.
- مسعود، محمد، بیگ زاده شهرکی، حمید رضا. ۱۳۹۲. بناهای میان افزا در بافت های تاریخی؛ مبانی طراحی و معیارهای ارزیابی. انتشارات آذرخش. تهران.
- منصوری، سید امیر. ۱۳۸۳. میزگرد بحران بافت های تاریخی و فرسوده شهری. ویژه نامه حفظ و احیای بافت تاریخی شهر ها. ضمیمه شماره ۶۱ شهرداری ها.
- مهندسین مشاور جبارنیا. ۱۳۷۱. طرح تفصیلی بافت قدیم شهر یزد. وزارت مسکن و شهرسازی.
- هاز، ویلیام. ۱۳۸۷. استانداردهای برنامه ریزی و طراحی شهری، جلد چهارم؛ مکان ها و مکان سازی، مترجم گیتی اعتماد و دیگران، جامعه مهندسان مشاور ایران، چاپ اول، تهران.
- هاشمی فدکی، الهه، روشنی، پریسا. ۱۳۹۲. ارائه راهکارهای طراحی پایدار در اقلیم گرم و خشک نمونه موردی یزد. همایش معماری و شهرسازی و توسعه پایدار با محوریت از معماری بومی تا شهر پایدار. موسسه آموزش عالی خاوران. دی ماه ۱۳۹۲.
- Kropf, Karl. 1996. Urban Tissue and the Character of Towns, Urban Design International, Vol.1, No.3.